

Улпијан, КЊИГА РЕГУЛА, приредио и превео Анте Ромац, Загреб 1987.

Домиције Улпијан је био један од највећих римских правника, а свакога спада и међу оне који су највише написали. По данашњим мерилима, његова многобројна дела обухватала би чак десетак томова. Огледао се у свим родовима правне књижевности и својим радом извршио огроман утицај на развитак римскога права. Колики је био тај утицај, речито говори податак да се у Јустинијановим *Digestama*, међу нешто више од девет хиљада фрагмената, налази преко шест хиљада Улпијанових.

Знаменити правник, Улпијан није био само правни писац, него и високи чиновник царске администрације, којој је једно време, као преторијански префект, стајао на челу. Улпијанов живот и политичка каријера и можда више од свега, његов трагичан крај, одсликавају римске друштвене прилике и атмосферу из доба Царства. Професор Ромац је у уводној студији лако и једноставно, а истовремено живо и сликовито, описао животну путању славног правника. Ти редови се читају с великим уживањем, јер пишчево вазда одмерено излагање у вештом обртну наглашава обресе једне бурне каријере и трагичне животне приповести.

Улпијанове *Регуле* нису у потпуности сачуване. Највише одредаба у овом делу долази у статусно и породично право, затим у наследно и најзад, стварно право. Ово дело, које највероватније потиче с почетка III века наше ере, пружа изврсну слику о установама римског класичног права. Језгровито изражавање и класични стил могу и данас бити пример за углед. Подела тужби, или подела ствари, излагање о очинској власти или о тестаменту, описани су сигурно и јасно, уз ону одлику стила, због које је Цицерон својевремено хвалио децемвире: *absoluta brevitats verborum*.

Професор Ромац се, као приређивач и преводилац, није латио једноставног посла да нашој правничкој публици представи дело Домиција Улпијана. Тај посао је, међутим, обавио врло успешно и с много преданости и љубави. Превод је изврстан, у што се читалац може лако уверити, јер је упоредо дат и Улпијанов изворни текст. Књига је одлично опремљена. Приређивач је увек, кад је то сматрао потребним, уз превод дао и коментар, а на крају постоје и лични и стварни регистар. Већ смо поменули уводну студију о Улпијановоме животу и раду, која читаоцу пружа путоказ и лепо описује прохујала времена, тако да у Улпијановоме делу, овако вешто, а истовремено учено приближеном нашој читалачкој публици, може уживати не само правник, него сваки образован човек и нада све сваки љубитељ старина. Наша правничка књижевност је, књигом професора Ромаца, добила још једно дело које уверљиво сведочи о вечној и непролазној младости римског права.

др Драгољуб Поповић

Проф. др Шефко Куртовић, ОПФА ХИСТОРИЈА ДРЖАВЕ И ПРАВА, II књига, Загреб 1989.

Књигом која је пред нама професор Куртовић је заокружио свој уџбеник опште правне повести. Ова књига обухвата трећи и четврти део уџбеника; трећи је посвећен држави и праву у буржоаскоме раздобљу, а четврти држави и праву раздобља почетка социјализма.

Писац се определио за излагање о типичним, односима тзв. великим правним системима, који су дали тон светској повести модерних времена. Тако је излагање у трећем делу обухватило три одељка, од којих је први посвећен Енглеској, други Сједињеним Америчким Државама, а трећи Француској. У четвртном делу, после кратког излагања о Париској комуни, долази оно о правној повести совјетске државе. Оваква концепција има много добрих страна и свакако је изазвана, колико начелним опредељењем, толико и пишчевом студиозношћу. Посебно разматрање о појединим државама и развићу њихових правних система омогућава боље уочавање основних одлика правног развитака и, рекли бисмо, један сва-

како пријатан и читаоцу увек добродошао приповедачки размах. Ипак, опредељење за излагање појединих система може бити и оспоравано извесним аргументима, које можда не би требало сасвим занемарити. Тако, на пример, при оваквоме приступу изостају осврти на поједина велика дела и значајне споменике правне прошлости, који не припадају посматраним системима. Примера ради, у овако конципираној књизи неће се наћи места за излагање о швајцарском или аустријском грађанском законодавству. Исто тако, међусобни утицаји и прожимање између великих система по правилу су мањи него утицај који ови врше на остале земље те ни овакви токови развитка светског права не долазе до изражаја. Но, овоме размишљању се свакако може насупрот ставити аргумент да се излагање каквом је писац прибегао заснива на темељитом истраживању развића система који су посматрају и у сваком случају на њиховом студиозном и свестраном рашчлањавању.

У погледу концепције ваља указати на још једну особину овога дела, која проистиче из пишеве укупне научне оријентације. Превагу је у излагању однела уставна повест. Такав поступак је разумљив, јер се писац управо поменутом дисциплином највише бавио. Ваља, међутим, указати и на то да су наши посленици на пољу опште правне повести, услед сопствене малобројности и недостатка расположења универзитетских средина да улажу средства за оспособљавање већег броја младих научника за рад у овој области, понекад принуђени да превазиђу своје специјалности. То је професору Куртовићу пошло за руком, али треба казати и то да свакако не би било лоше кад бисмо међу општим правним историчарима имали специјалисте барем за неколико кључних грана права.

Излагање професора Куртовића је лепо и учено, а мисао јасна и читаоца никако не оставља равнодушним, него наводи на размишљање и стварање сопствених закључака. Књига је врло добро опремљена, али текст није, што сматрамо врлином праћен фуснотама. Тако ток мисли остаје непомућен и читалац с више уживања прати писца, који га уводи у свет замршених и испресплетаних чињеница.

На појединим местима, као што је то вазда случај, могла би се учинити извесна запажања, зарад којих би, у каквој згодној прилици, вредело заподенути расправу. Тако је, на пример, писац одбио да се изјасни о једном, рекли бисмо, кључном питању, које се односи на време постанка парламентарне владе у Енглеској. Писац је то питање у ствари преправио у оно о постанку теорије о парламентарној влади, за коју каже да је уобличена средином XIX века. Да ли се може сматрати да постанак установе претходи обликовању учења о њој? Или можда писац сматра, што је иначе прихватљиво, да се правна установа заокружује тек у своме теоријском образу? Било би боље да се писац о овоме јасније изразио. Ово тим пре што први пад владе у Енглеској види у Волполовоме одступању с власти, док има и оних који тај догађај померају за неколико десетлећа ближе нашем времену, у трепутак пада владе лорда Норта...

Код излагања о Француској професор Куртовић је одступио од уобичајених назива раздобља, те читава доба од 1814. до 1848. године, бар у наслову, зове рестаурацијом, премда се то доба обично дели на два раздобља, од којих се само прво назива рестаурацијом. Вероватно је до оваквог поступка довела тежња да се уоче заједничке одлике читавога доба од 1814. до 1848. године али писац у даљем излагању помиње Јулску монархију и њена посебна обележја, па тиме делимично одступила од сопствене првобитне замисли...

Запажања попут овде изнетих показују колико књига професора Куртовића представља подстицај за размишљање и истраживање и како отвара нове видике. Својим опредељењем да прати целину и главне токове развитка великих система, ово дело представља изврстан увод у правну повест, те ће му сви они које та наука занима поклонити пажњу.

др Драгољуб Поповић
доцент ПФБ